

Buji Ferenc

MAGYARSÁG ÉS TRADÍCIÓ*

A magyarság és a tradíció viszonyának elfogulatlan vizsgálatára, vagy inkább csak – mint a jelen esetben – rövid áttekintésére csupán annak van lehetősége, aki éppúgy függetleníteni tudja magát a partikularizmus különböző formáitól, s így a »tradicionális nacionalizmustól« vagy »etnonacionalizmustól«, mint a folyamatosan emberalatti állapotok irányába törekvő és húzó antitradicionális internacionalizmustól – vagyis attól az immár magatartássá szervesült szemlélettől, amely mindent maga alá készül gyűrni. Magától értetődően ezt a két szemléleti alapállást a *legnagyobb hiba lenne* egyenértékűnek tekinteni, viszont a jelenleg vizsgált téma szempontjából egyik sem nyújt elfogulatlan vizsgálati alapot. Ilyen alapot csak egy olyan szemlélet nyújthat, amely a »tradicionális nacionalizmust« nem lefelé transzcendálja, mint az antitradicionális internacionalizmus, hanem felfelé, mint az univerzális – és metafizikai – tradicionalitás. Ahogy ugyanis letről nem lehet belátni a felsőbb régiókat, hanem csak fentről lehet rálátni az alant fekvő területekre, éppúgy a partikularitásból (magyarság) sem látható az egyetemesség (ember-ség), hanem éppen az egyetemesség biztosítja azt nézőpontot, amelyből minden részleges a maga helyén látható és láttatható.¹

A KASZTRENDSZER FELBOMLÁSA

Ha a magyarság és a tradíció viszonyát az egyetemesség perspektívájából nézzük, akkor először is arra a távol-keleti kaszt-felfogásra kell hivatkoznunk, amely Georges Dumézil szerint – legalábbis háromosztatú változatában – általános sajátossága volt az indoeurópai népeknek, de amely valójában minden letelepedett népre vonatkoztatható. Ez a három kaszt a papi (szkt. *bráhmana*), a katonai-közigazgatási (szkt. *ksatrija*) és az »üzleti«-kézművesi (szkt. *vaisja*) kaszt, amely utóbb még kiegészült egy negyedik kaszttal, a szolgálók és dolgozók kasztjával

---

* Forrás: *Pannon Front*, 1999/6., p. 17–21.

¹ E kettő hierarchikus viszonyával még az is tisztában van, aki elvi alapon a magyarságot preferálja; hiszen ha magyarságról vagy emberségről le kellene mondania, alighanem inkább magyarságát áldozná fel.

(szkt. *súdra*).² Ez a felosztás többé-kevésbé megfelel a középkori európai társadalmi struktúrának: imádkozók, harcolók és dolgozók (papság–nemesség–parasztság). A kasztrendszer, illetve európai megfelelője az idő előrehaladtával fokozatosan bomlásnak indult. Először magától értetődően a legmagasabb, vagyis a papi kaszt volt az, amely többé már nem tudta betölteni eredeti rendeltetését (ennek jelei jól láthatók a katonai kaszt vallási szerepének növekedéséből: Krisna is, Buddha is *ksatrija* volt). Ezek után a harcosok kasztja veszítette el eredeti szerepét, ami maga után vonta a feudalitás elvének fokozatos elhomályosulását is. A nemesség lezüllesztését követően – amely Európában a középkor végén kezdődött el –, a városi polgárság a maga gazdasági rendszerével (céhrendszer) még hosszú évszázadokon keresztül képes volt megőrizni hűségét eredeti rendeltetéséhez: a materiális jellegű adáshoz és szolgáltatáshoz. A régi házak homlokzatán még mindig lehet látni olyan cégéreket, amelyeken a »2«-es, »3«-as vagy »4«-es számok büszkén hirdetik, hogy az egykori mester csak ekkora haszonkulccsal dolgozott, és minél kisebb számot volt képes cégérére írni, annál büszkébb volt rá. A kapitalizmus azonban a céhrendszert is fokozatosan felőrölte, hogy aztán átvegye helyét »a pénz rejtett diktatúrája« (Nyikolaj Bergyajev). Az utolsó kaszt, a parasztság azonban – legalábbis a Kárpát-medencében – egészen a harmadik évezred küszöbéig megtartotta tradicionális élet- és értékrendjét. Mivel a XX. századi magyar ember a tradícióval szemtől szembe már csak a paraszti hagyomány, vagyis a néphagyomány formájában találkozott, szükségképpen a hagyománynak ez a formája volt az, amely a magyar művészi, tudományos és intellektuális életben a legnagyobb visszhangot keltette.

A MAGYAR NÉPHAGYOMÁNY FELFEDEZÉSE

A néphagyomány, bármennyire is a legalacsonyabb »kaszt«, vagyis a falusi parasztság hagyománya, *hagyomány*, s így annál, ami utána következett, vagyis a jelenlegi, teljesen hagyománytalan világnál összehasonlíthatatlanul magasabb rendű. Hogy a néphagyomány – legyen az bármilyen nép paraszti hagyománya – mennyire magas fokát képviseli a létátélésnek, azt igazán csak az képes felmérni, aki belegondol abba, hogy az ipari termelésbe kényszerített, hagyományáról letépett parasztság egyik pillanatról a másikra minden idők talán legalacsonyabb osztálykategóriájává: proletáriátussá vált. A magyar néphagyománynak azonban még külön vannak olyan sajátosságai, amelyek a többi néphagyománynál

---

² Hagyományos, *ergo* normális társadalmi körülmények között a munka (or. *rabóta* – vö. robot) csak a negyedik kaszt feladata volt.

mány között is előkelő szerepet biztosítanak neki: ilyen többek között a magyar népzene, szorosabban az erdélyi népzene, és azon belül is kiemelt jelentőséggel a mezősegi zene, amelynek minden további nélkül ott a helye a világ népzenei örökségének élvonalában.

A magyar néphagyomány első jelentősebb felfedezését éppen a magyar népzene ihlette. Bartók Béla azonban, aki ebben a folyamatban kiemelkedő és kezdeményező szerepet játszott, sajnos nemcsak egyszerűen feldolgozta, s ezzel eredeti kvalitásaitól megfosztotta ezt a népzenei anyagot, hanem annak az általános folyamatnak a jegyében, amelynek során a modernség fokozatosan minden hagyományt felemészt, a hagyományos ma-

gyar népzenei anyagot egy olyan antitradicionális hangzásvilágba és zenei szellemiségbe ültette át, amely diametrális ellentéte annak a tradicionális szellemiségnek, amelynek e zene eredetileg a kifejeződése volt. Kodály Zoltán esetében, ha nem is ilyen durván, de ugyanez ment végbe, és tulajdonképpen a hetvenes évekig kellett várni ahhoz, hogy az úgynevezett táncmozgalom legalábbis formai hiteliséggel közvetítse és interpretálja a magyar népzenei hagyományt.

Hasonlóképpen nem vált javára a néphagyománynak az úgynevezett népi írókkal való találkozása sem; sokkal inkább denaturálását segítette elő. Mivel ugyanis a népi írókból szinte teljes mértékben hiányzott a szakrális érzékenység, képtelenek voltak meglátni a magyar néphagyomány és általában a parasztság szakrális karakterét – ami gyakorlatilag annyit jelent, hogy képtelenek voltak meglátni a néphagyományban a hagyományt –, s a parasztságot szociográfiai vizsgálódások tárgyává züllesztették.³

A magyar néphagyomány igazi felfedezése és eredeti szellemiségével összhangban lévő feldolgozása ahhoz a magyar organikus iskolához kapcsolódik, amelynek két meghatározó egyénisége Molnár V. József és Pap Gábor. Kettejük munkássága a magyar néphagyomány vonatkozásában úttörő jelentőségű és túl-

³ Ennek egyik oka talán az lehetett, hogy a népi íróknak már gyermekkorukban sem volt élő kapcsolatuk a néphagyománnyal; jelentékeny részük például a zselléri vagy cselédi életforma protoproletári szintjéről verekedte fel magát íróvá.

becsülhetetlen fontosságú.⁴ A magyar organikus iskola nemcsak e hagyomány feltárására, belső értelmének, szakrális szimbolizmusának helyreállítására törekedett és törekszik, hanem a modern viszonyok közepette történő újjáélesztésére is – és ezzel jelentősen túllép a terméketlen akadémikus néprajztudományon is, amely a paraszti hagyományban a rég meghaladott múlt egyik megkövült szeletét látja, és csupán legkülső arcukat hajlandó figyelembe venni.⁵ A magyar organikus iskola többé-kevésbé magától értetődően egy »tradicionális nacionalizmust« képvisel, ami természetes, érthető és indokolható. Sajnálatos módon azonban jól kitapintható ezen az iskolán belül egy folyamat, amely a magyar néphagyomány abszolutizálásának irányába mutat. Ebben a folyamatban egyre nagyobb szerepet látszanak kapni Badinyi Jós Ferenc dilettáns és a logika elemi szabályait is felrúgó magyar őstörténeti munkái – ahelyett, hogy a tévedéseiben és egyoldalúságaiban is zseniális Padányi Viktor, vagy a legszigorúbb tudományos igényeket is kielégítő Götz László munkássága szolgálna történelmi alapjául a magyar hagyománykutatásnak. Ennek végső következményeként a rész – illegitim módon eltúlozva jelentőségét – az egész szerepére tart igényt.⁶ Azonban nemcsak egyszerűen arról van szó, hogy a magyar néphagyomány az utolsó »kaszt« töredék-hagyománya,⁷ hanem ezen túlmenően a hagyomány két arca közül is csak az egyiket ismeri. A komplett hagyomány ugyanis Janus-arcú: egyik arcával kifelé fordul, és a *családi-társadalmi-állami szférát* »kozmisszifikálja«; másik arcával azonban befelé fordul, és a megfelelő képességekkel és elhivatott-

---

⁴ Noha nem a magyar néphagyomány körébe tartozik, hanem egyetemes érvényességű, külön említést kell tennünk Molnár V. Józsefnek a gyermekrajzok szimbolizmusával foglalkozó munkásságáról. Túlzás nélkül állítható, hogy Molnár V. József ez irányú kutatásai nemcsak magyar viszonylatban, hanem világviszonylatban is *egyedülállóak*. Sajnos ugyanez nem mondható el Pap Gábornak azokról az előadásairól és tanulmányairól, amelyek a népművészet körén kívül eső területekkel foglalkoznak (Pilis, Magyar Szent Korona, Bartók Béla stb.).

⁵ Természetesen tisztelet a kivételnek. Ugyanakkor miközben az akadémikus néprajztudomány egyszerűen csak érzéketlen volt a néphagyomány mélyebb rétegeivel szemben, a kulturális antropológia már kifejezetten destruktív módon, egy, a tudományosságra alkalmazott szabadelvű hozzáállás alapján mindenféle hagyományos értéket aláásni igyekszik.

⁶ Eklatáns példája ennek az, ahogyan e körök a Magyar Szent Koronát kezelik. Itt nem annyira a korona egyre fokozódó fetiszizálásáról van szó – ami egyébként önmagában véve a magyar identitástudat egyik válságtünete –, mint inkább arról, hogy a koronával kapcsolatos értelmezésekben az egyetemest, vagyis az uralom monarchikus elvét, a király(i)ságot szinte teljes egészében eltakarja és háttérbe szorítja a magyarság nacionalisztikus túlhangsúlyozása.

⁷ Amely egyébként – a parasztság természetközeli életformája miatt – nagyon erős, a természetbe, sőt a kozmoszba ágyazott »agrárszimbolizmusával« a tradicionalitásnak olyan aspektusait is képes volt prezentálni, amelyekkel a magasabb kasztok még eredeti formájukban sem rendelkeztek.

sággal rendelkező *individuum* számára a transzcendálás, a felfelé való kitörés, az emberfelettibe és az istenibe való átnövés lehetőségét biztosítja. Vagyis míg a Tradíció előbbi arculata a Rend eszméjével áll a legszorosabb kapcsolatban, addig az utóbbi a Szabadság eszméjével.⁸ A Szabadság ugyanis csak a Rend talajából nőhet ki, és a Szabadság csak a Rend végsőkéig fokozása után, egy minőségi ugrással, egy szintáttöréssel érhető el. Magától értetődik, hogy egy ilyen lehetőség csak a magasrendű *individuum* számára áll nyitva. Nos, a magyar néphagyomány – akárcsak a többi paraszti tradíció – a hagyománynak csupán a Rend-arculatát ismerte, és a Rendből a Szabadság irányába való kinövés lehetőségét se nem biztosította, se nem ismerte – nem utolsósorban csökevényes individualitás-tudata miatt.⁹

MAGYARSÁG ÉS METAFIZIKA

A magyarság nem szűkölködik, bár nem is bővelkedik szentekben, és azok többsége is a Turul-dinasztiához, vagyis az Árpád-házhoz tartozott.¹⁰ Utolsó három szentünknek, az 1996-ban szentté avatott három kassai vértanúnak nem-hogy kultusza nincsen, hanem még a nevüket is alig ismeri valaki. Mintha szégyellnék őket. Félreérthetetlenül jelzi ez, hogy a magyarság kapcsolata a vallással, különösen azonban a spiritualitással soha nem volt igazán erős.¹¹ Maga a

---

⁸ A kettő viszonya éppen ellentétes a József Attila-i gondolattal (»Levegőt!«): »Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet.« A szabadság, éppen mert magasabb rendű, mint a rend, nem megelőzi, hanem követi a rendet. Az a szabadság, amely a rend előtt létezne, valójában nem szabadság, hanem az anarchia vagy a fel nem ismert uraltság és rabság valamilyen formája.

⁹ Ami viszont a tradíció Rend-aspektusából nézve korántsem volt hátrány.

Az emberi szint aszketikus alapú spirituális meghaladása nemcsak a negyedik kaszt töredék-hagyományában volt ismeretlen, hanem még olyan hagyományokban is, amelyek a kasztok szempontjából teljesnek voltak tekinthetők. Jellemző példája ennek a római tradíció, amely a spiritualitást mindig innen vagy onnan volt kénytelen importálni, míg végül aztán kikötött a keresztény spiritualitás mellett – hogy aztán a Kelet-Római Birodalomban megvalósulhasson az eredeti római birodalmi eszme és a keresztény spiritualitás nagyszerű szimbiózisa, amely az agonizáló birodalmat nemcsak egyszerűen újjáélesztette, hanem ezer éven keresztül képes volt éltetni és fenntartani.

¹⁰ Ha figyelembe vesszük azt, amit László András hangsúlyoz, hogy a dinasztiák nem egy nemzethez vagy néphez tartoznak, hanem önálló, a nemzetekkel ekvivalens, sőt nemzetek feletti egységek, akkor valójában a magyar szentek többsége nem magyar, hanem Árpád-házi szent volt.

¹¹ A népi vallásosság ebből a szempontból érdektelen: elsősorban nem azért, mert az elmúlt századok vonatkozásában alig vannak információink róla, hanem inkább azért, mert a magyar népi vallásosság hozzávetőleg ugyanolyan jellegű és erősségű, mint más, a hagyomány hasonló szintjén élő népek vallásossága.

»vallás« szavunk is ebbe az irányba mutat: mindenképpen szimbolikus jelentőségű ugyanis az, hogy a magyar nyelv a vallást a »vallás« szóval jelöli – vagyis nem annak a latin *religio*¹² szónak a magyar megfelelőjével, amely a vallás befelé és közvetlenül a transzcendencia felé forduló arcukat fejezi ki, hanem a vallás kifelé, a világ felé forduló arcukat képviselő latin *confessio* (»[meg]vallás«) tükörfordításával.

Mert ha szentek termettek is magyar földön, a magyar történelem nem ismer misztikusokat – vagyis olyan embereket, akik az emberi lét lehetőségeit az emberfelettség vonatkozásában a kereszténységen belül legvégsőig feszítették. A magyarságnak nincs Dantéja és Sziénai Szent Katalinja, mint az olaszoknak; nincs Bingeni Szent Hildegárdja és Eckhart mestere, mint a németeknek; nincs Ruusbroec-ja és Kempis Tamása, mint a hollandoknak; nincs Walter Hiltonja és Norwichi Juliannája, mint az angoloknak; nincs Szent Bernátja és Madame Guyonja, mint a franciáknak; nincs Radonyezyi Szent Szergije és Szárovi Szent Szerafimja, mint az oroszoknak; és nincs Avilai Szent Teréze és Keresztes Szent Jánosa, mint a spanyoloknak.¹³ De nemcsak a spiritualitás legmagasabb megnyilatkozásainak vonatkozásában szűzföld a Kárpát-medence, hanem az intellektuális és a filozófiai, vagy filozófiai jellegű teológiai gondolkodás vonatkozásában is. Miközben a nyugat-európai gondolkodás stációit olyan fároszok világítják be, mint Szent Anzelm, Albertus Magnus, Aquinói Szent Tamás, Duns Scotus, William Occham, Leibnitz, Berkely vagy Hume – magyar földön még harmadrangú gondolkodók sem születtek. Ha pedig az intellektualitás és a spiritualitás magasrendű szintézisét, a metafizikai gondolkodást vesszük, akkor a helyzet magától értetődően még siralmasabb képet mutat: sehol egy Eckhart, egy Böhme, egy Dante, egy Eriugena, egy Cusanus, egy Saint-Martin, egy Suso, egy Blake... Mintha a magyarság valami különös érzéketlenséget tanúsított volna mind a spiritualitás, mind az intellektualitás, mind pedig ezek szintézise, a metafizika irányában: egyik vonatkozásban nem tudott hozzátenni semmit a keresztény spirituális és intellektuális örökséghez.¹⁴

---

¹² Etimológiai értelme szerint a *religio* visszakapcsolódást jelent ahhoz a metafizikai realitáshoz, amelytől az ember elszakadt (vö. gör. *metanoia*). A *religio* tehát az Istennel vagy az istennel való eredeti viszony helyreállítását jelenti.

¹³ »Az isteneket gondolkodók és költők és próféták és királyok hozzák, a Magasság fiai, akik maguk is azok – írja Hamvas Béla a *Magyar Hyperion*ban. – Hogy ez a nép milyen életet élt, abból látszik, hogy milyen prófétái voltak, kik voltak szemében a nagyok, a legnagyobbak. A legnagyobb? Váltót, bankot, lóversenyt és kaszinót hozott istenek helyett.«

¹⁴ Amikor e szomorú szavakat leírjuk, nem feledkezünk meg a magyar katolicizmus két legkiemelkedőbb alakjáról, Pázmány Péterről és Prohászka Ottokárról, akik azonban csak magyar viszonylatban voltak kiemelkedők.

A METAFIZIKAI TRADICIONALITÁS

A XX. században azonban történt valami, ami a magyarságot egyszerre a metafizikai gondolkozás élvonalába emelte.

Ahhoz azonban, hogy pontosan lássuk, mi is történt, kissé távolabbról kell indulnunk.

A régi ember vallásosságtól és transzcendenciától átítatott tradicionális szemlélete a XX. század második felében agóniája végéhez közeledett – az a szemlélet, amely évezredekken keresztül az ember sajátja volt (függetlenül attól, hogy a prekolumbiánus Amerikában, a középkori Európában vagy az ókori Egyiptomban élt), amely létrehozta mindazokat az értékeket, amelyek még mai, elhalványult formájukban is az emberiség »megtartó erejét« (Molnár V. József) jelentik, s amelytől összes nagy vallásunkat, s így a kereszténységet is kaptuk. Ez azonban csak részint volt egy természetes halál-folyamat agóniája; a modernség – legyen az liberális demokrata vagy bolsevik –, ahol csak tehetette, még ütött és

---

A spirituális »világörökséghez« való egyetlen szegényes magyar hozzájárulás a Pálos Rend, amely azonban – aligha véletlenül – ma már csak a magyarságnál mindig is sokkal vallásosabb lengyel nép körében virágzik. Jelentőségét tekintve azonban a Pálos Rend messze elmarad a nyugat-európai nagy kontemplatív rendek mellett.

rúgott is a tradicionalitáson: akár úgy, hogy a tudomány asztalán a legkegyetlenebb viviszekciónak tette ki, akár úgy, hogy pszichoanalitikusan a lehető legálálóbb módon interpretálta, akár úgy, hogy magasrendűségét elhazudta, mondván, hogy az egész csak »papi család« volt, akár úgy, hogy tüzzel-vassal irtotta. Ez a Tradíció formálisan egyáltalán nem volt egységes, mert alig lehet nagyobb különbség kulturális szinten, mint mondjuk a tibeti és a középkori keresztény kultúra között. De a fenomenális különbségek egy esszenciális egység fundamentumára épültek rá, amelyet a hierarchikusság, az arisztokratikusság, a monarchikusság, a feudalitás, a transzcendentális irányultság, az élet minden területét átható szakralitás, a társadalmi rend transzcendentális princípiumokból való levezetése, és egyáltalán a minőséget jelző vertikális léttengely döntő jelentősége jellemzett – egyszóval, mindaz, amit a modern ember elutasít és amivel a modern kor a maga demokratizmusával, egalitarizmusával, evolucionizmusával, horizontalizmusával, profanizmusával, plebejizmusával, elszabadultságával, nép-felségével, kapitalizmusával és szocializmusával, materialitásával és materializmusával szemben áll. Ez a tradíció azonban agóniájának utolsó pillanataiban, maradék erejét összeszedve, önmaga védelmére és önmagának egy merőben antitradicionális korba való intellektuális átmentése érdekében létrehívott néhány embert, akik a modern ember eszközeivel képesek voltak újrafogalmazni és megvédeni a Tradíciót. Mivel orientációjuk horizontális és vertikális értelemben is univerzális volt, s mivel intellektuális pozíciójukból mindenre rátekinthetőségük nyílt, az összes többi gondolkozóval szemben szinte tisztességtelen előnyöket élveztek. Természetesen ezek az emberek nem voltak szentek vagy misztikusok, mint a régi idők nagy tradicionális egyéniségei, mint ahogy hatalmas gondolkozási rendszereket sem hoztak létre. Amit ők műveltek, az metafizika volt, a spiritualitás és az intellektualitás szintézise a tradicionális szemlélet égisze alatt. Ez a metafizika azonban nem a közvetlen és személyes misztikus tapasztalat és az intellektuális reflexió találkozásából létrejövő elsődleges metafizika volt – mint Sankarácsárja, Plótinosz, Ibn ‘Arabí, Böhme vagy Nágárdzsuna esetében –, hanem a régi ember szakrális tudásából (gör. *gnószisz*, lat. *scientia sacra*) és a mai ember tudományából (gör. *episztémé*, lat. *scientia profana*) létrejövő másodlagos metafizika.¹⁵

---

¹⁵ A moszlim szúfizmusból az előbbi metafizikai tudást *‘ilm-i ‘atá*’nak, vagyis »[Istentől] kapott megismerésnek« (szó szerint »adott megismerésnek«), az utóbbit pedig *‘ilm-i kaszbí*’nak, vagyis »megszerezhető tudásnak« nevezték.

HAMVAS BÉLA

A tradíció szemléleti újjáélesztésében olyan személyiségek játszottak kiemelkedő szerepet, mint a francia René Guénon, az olasz Julius Evola, a svájci-német Frithjof Schuon és Titus Burckhardt, a német Leopold Ziegler vagy a tamil–angol Ananda K. Coomaraswamy.¹⁶ Azonban szinte velük egy időben, de Guénon, Evola és Ziegler hatására magyar talajon – vagyis ezen a spiritualitás és intellektualitás irányában oly kevésbé fogékony talajon is – megjelent az egyetemes tradicionális gondolkozás, méghozzá Hamvas Béla személyében. Sőt nemcsak egyszerően megjelent, de mindjárt *világszínvonalon* jelent meg! Noha Hamvas Béla művei hosszú ideig nemhogy idegen nyelven, de még magyarul sem jelenhettek meg,¹⁷ s ilyen módon életműve nem integrálódhatott az euroamerikai tradicionális gondolkozásba, mégis annak számára, akinek mind ez utóbbiról, mind Hamvas Béla munkásságáról áttekintése van, egy pillanatig sem kétséges, hogy Hamvas Béla munkássága bizonyos tekintetben nemcsak egyenrangú nyugati kortársainak életművével, hanem még felül is múlja azokat. Noha ő maga semmiképpen nem volt olyan szigorúan tradicionális gondolkozó, mint például Guénon vagy Evola, mindazonáltal még nem jellegzetesen tradicionális munkáit is mélyen áthatotta az a szellemiség és értékrend, amely a Tradíció sajátja. Sőt, részint éppen ezek – respektíve regényei – azok a művek, amelyekben olyan magas nyelvi szinten sikerült megfogalmaznia a tradicionalitást, amelyet nemhogy a szigorúan tradicionális szerzők nem értek el soha, de amely még a profán irodalomban is kiemelkedőnek számít; esszéit tekintve nem egyszerően a világirodalom élvonalába tartozik, hanem joggal tekinthető az esszéirodalom koronázatlan királyának. A metafizikai tradicionalitást a legmagasabb rendű nyelven és a legintenzívebb nyelvi formában, ráadásul egyedülálló gondolati gazdagsággal ilyen módon éppen egy magyar gondolkozónak, Hamvas Bélának sikerült megfogalmaznia. Ugyanakkor tematikusan is tradicionális főműve, a *Scientia Sacra* az archaikus ember szellemi hagyományának egy olyan kiegyensúlyozott, s ugyanakkor mesteri és remekbe szabott szintézise, amelyet egyetlen nem magyar tradicionális gondolkozónak sem sikerült még írnia. Ezek alapján Hamvas Bélának mindenképpen ott a helye a XX. századi tradicionális alapú metafizikai gondolkozás legkiválóbb képviselői között, még ha voltak is életében olyan időszakok, amikor tradicionális elkötelezettségét más vonzalmai elhomályosították.¹⁸

¹⁶ E pillanatban a tradicionális iskola »doyenje« a perzsa Seyyed Hossein Nasr.

¹⁷ Sajnálatos módon Hamvas Béla műveit e pillanatban is többnyire csak marginális idegen nyelvekre fordítják (szerb, dán).

¹⁸ Itt elsősorban a modern művészethez való viszonyáról van szó, illetve arról az elgondolá-

LÁSZLÓ ANDRÁS

Hamvas Bélának nem voltak szorosabb értelemben vett tanítványai, mégis az ő baráti körből került ki az az ember, aki úgyszintén képes volt arra, hogy a tradicionális iskola egyetemes mércével mérve is kiemelkedő képviselőjévé váljon: László András. Ha Hamvas Béla életművéről azt mondtuk, hogy mindeddig részint politikai, részint nyelvi okok miatt nem integrálódhatott a Magyarországon kívüli metafizikai gondolkozásba, akkor ez még fokozottabban vonatkozik László Andrára: az ő írott életműve ugyanis mind terjedelmét, mind fontosságát tekintve elenyésző előadások formájában elhangzó életművénel. László Andrást ilyen módon nemhogy a nagy európai nyelveken nem lehet olvasni, de még magyarul is alig.¹⁹ Aki azonban ismeri előadói életművét, az tisztában van azzal, hogy egy grandiózus életmű »fejezetei« rejlenek ezekben az előadásokban: egy olyan életmű »fejezetei«, amelynek szerzője az összes tradicionális szerzőnél mélyebben ragadta meg a lét metafizikai alapjait. Miközben interdiszciplináris tekintésében csak Evola vagy Hamvas mérhető hozzá, László András a lét és a tudat struktúrájának olyan mélységeit tárta fel, amely mindeddig ismeretlen volt. Ő maga ugyanis, noha a tradicionális iskola fiatalabb nemzedékéhez tartozik, egyáltalán nem azon az úton járt, amelyen nemzedéktársai, akik az alapokat lerakó, fentebb említett tradicionális szerzők után vagy bizonyos részletkérdéseket igyekeztek alaposabban kidolgozni, vagy egy-egy vallási és metafizikai tradícióba mélyedtek bele; éppen ellenkező irányba fordult: még mélyebbre nyúlt, és az egyetemes Tradíció fundamentális kérdéseit és összefüggéseit kutatta: a lét és a tudat kérdéseit, a tudat és a tudatfunkciók témakörét, az egyetlen univerzális szubjektum és a személyek viszonyát, a kozmológia és a metafizika összefüggéseit, a hit és a tudás korrelációját, az antitradicionalitás és modernség legkülönbözőbb aspektusait, a test, a lélek és a szellem egymáshoz való viszonyát, a halál és a halhatatlanság kérdéseit, a metafizikai praxis elvi alapjait, a Szophia és a Logosz problematikáját, a történelemalattiság, történelem és történelemeletiség kérdéskörét, a mágia, a gnózis, a hit és a heroikus lovagi aktivitás egymással való belső kapcsolatát, a mester és a tanítvány viszonyát, s végül, de nem utolsósorban a politika tradicionális szemléletét. A László András által kifejtett lét-szemlélet után joggal mondhatjuk, hogy a fundamentumok irányában már nincs mit keresni, már nincs mit mondani: esszenciálisabb és centrálisabb meg-

---

sáról, amely szerint a kereszténység az egyetemes hagyomány betetőzését és meghaladását képviseli.

¹⁹ Eddig mindössze két önálló kötete jelent meg: *A mindenség fénye az emberben* (Budapest: Buddhista Misszió, 1975; pp. 56), valamint a *Tradicionalitás és létszemlélet* (Nyíregyháza: Kötet Kiadó, 1995; pp. 308). Metafizikai aforizmáinak megjelenése a közeljövőben várható.

fogalmazása a metafizikai tradicionalitásnak és számos, a tradicionalitás körébe eső kérdésnek immár nem lehetséges.

Noha a Tradíció képviselői közül politikai álláspontját tekintve mindenki lényegileg jobboldali volt, a politika jelentős szerepet csak Julius Evola és László András életművében játszott. László András számos előadásban világította meg a tradicionalitás és a jobboldaliság szoros kapcsolatát, rámutatva arra, hogy a tradicionalitás az állami–politikai–társadalmi szférában megjelenve jobboldaliságként nyilatkozik meg. Ennek a jobboldaliságnak természetesen éppúgy csak áttételesen van kapcsolata a mai európai – többnyire kereszténydemokrata jellegű – jobboldalisággal, mint a mai vagy a II. világháborút megelőző európai vagy magyar nacionalisztikus mozgalmakkal. Ezek ugyanis a jobboldaliság eredeti princípiumait már csak töredékes, elhalványodott és voltaképpen fundamentumuktól megfosztott formájukban képviselik, hogy ne is említsük azt a számtalan baloldali eszmét, amely e mozgalmakat és pártokat áthatotta és egyre jobban áthatja (nacionalizmus,²⁰ szocializmus, populizmus, antiarisztokratizmus, antimonarchizmus stb.). A valódi jobboldaliság azokra az alapelvekre épül, amelyek elsődlegesen az archaikus kor sajátjai voltak, és amelyeket olyan személyiségek képviseltek, mint Hérakleitosz, Arisztotelész vagy Dante, illetve magyar vonatkozásban összes nagy királyunk.²¹

²⁰ A nacionalizmus még a múlt században is a korabeli baloldal egyik ideológiai fegyvere volt az *ancien régime* ellen, és csak akkor vált az egyre inkább balra tolódó jobboldal eszméjévé, amikor a baloldal az internacionalizmust helyezte előtérbe.

²¹ Szent István király például annyira jobboldali volt, hogy ha ma valamiféle csoda folytán megjelenne a magyar politikai életben, akkor még azok a politikai erők is, amelyek ma a szentistváni örökség letéteményeseinek vallják és *hiszik* magukat, szélsőségesen jobboldali felfogása miatt politikai fogolyként börtönbe vetnék.

KONKLÚZIÓ

Hogy az elmúlt évszázadok spirituális és metafizikai szegénysége után az évezred utolsó századában a magyarság két olyan egyéniséggel is megajándékozta az egyetemes metafizikai gondolkozást, akik legalábbis egyenértékűek voltak a tradicionalitás nyugati képviselőivel, azon egyrészt nem lehet eléggé csodálkozni, másrészt ezt a tényt nem lehet eléggé méltányolni. Mindketten egyedülállók, *ergo* pótolhatatlanok: ha nem lett volna Hamvas Béla, akkor az övével ekvivalens életművet hiába is keresnénk a világban; s ha nem lenne László András, akkor az övével ekvivalens életművet hiába is keresnénk a világban. Hamvas Béla egyedülállóan gondolatgazdag és artisztikus spirituális klímája és László András egyedülállóan centrális és esszenciális metafizikai klímája olyan orientációs lehetőséget kínál magyar földön annak számára, akinek komoly szándékai vannak önmagával, amellyel csak kevés nemzet büszkélkedhet.

